

แนวทางการจัดการสวัสดิการสังคม : ภาครัฐ : องค์กรชุมชน

The Social Welfare Management Approach : Government : Community Organization

วนสนันท์ โสดาปัดชา¹, ปักดี โพธิ์สิงห์², สัญญา เคนาภูมิ³

Wanassanan Sodapadcha¹, Pakdee Phosing², Sanya Kenaphoom³

¹นักศึกษา ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

²ปร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ร.ป.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

บทคัดย่อ

ปัจจุบันกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ทำให้ งานสวัสดิการสังคมที่ปรากฏในลักษณะของรัฐสวัสดิการ ส่วนหนึ่งได้ประสบปัญหาร่วมกันที่สำคัญคือ รัฐไม่สามารถแบกรับภาระงบประมาณค่าใช้จ่าย ด้านบริการสวัสดิการสังคมที่เพิ่มขึ้นอย่างคาดไม่ถึงถึงโปรแกรมการจัดบริการในลักษณะการสงเคราะห์ประชาชน ไม่สามารถตอบสนองปัญหาและความต้องการที่แท้จริงให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมได้ รัฐจึงพยายามจัดวางระบบเครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมที่ครอบคลุมกับคนทุกคนในสังคมแทนการจัดบริการสวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมแบบสงเคราะห์เฉพาะหน้า การเคลื่อนไหวรวมกลุ่มและเรียกร้องผลักดันให้เกิดระบบสวัสดิการสังคมที่มีรูปแบบหลากหลายมากขึ้น โดยเริ่มจากความพร้อมของกลุ่มเล็ก ๆ ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคม ให้กับกลุ่มของตนเอง ในลักษณะของกองทุนในลักษณะของกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่อาศัยการระดมทุนตามศักยภาพของคนในชุมชนเป็นหลักเน้นรูปแบบการบริการจัดการที่มีความยืดหยุ่นคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนเป็นหลัก

คำสำคัญ : ภาครัฐ, การจัดการสวัสดิการสังคม

ABSTRACT

The current trends of social changed caused the social welfare aspects of the welfare state. Part of the problem faced important together is the state could not burden budget expenses of Social welfare services increased unexpectedly. The services program was feature of Public Assistance could not meet the real needs and problems to disadvantaged social groups, so that, the Government has been trying to place the Social Safety Net which covers all people in society instead of social welfare services for the disadvantaged social groups especially the Immediate Welfare, thus, the movement groups and activists pushing for social welfare systems are more diverse forms. It started with a small group who realize the importance of creating a system of social security for themselves such as the Community Welfare Fund relies on the fundraising potential of the community; it is the flexible services management model which could solve problems and needs of the community into the mainstream.

Keywords : Public sector, Welfare State

บทนำ

การจัดสวัสดิการสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยในการสร้างโอกาสโดยการให้โอกาสกับคนจนคนด้อยโอกาสซึ่งเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการลดปัญหาทางสังคมเป็นสิทธิพื้นฐานทางสังคมสร้างโอกาสให้กับคนจนบางกลุ่มลดหย่อนความล้มเหลวของระบบตลาดและสร้างความสันติสุขให้เกิดแก่ผู้ยากไร้ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ และคณะ : 2546, 71) สำหรับการจัดสวัสดิการสังคมโดยรวมในสังคมไทยมีเป้าหมาย 3 ระดับ ได้แก่ การแก้ไขความเดือดร้อนหรือบำบัดรักษาโดยใช้รูปแบบการสงเคราะห์ การป้องกันปัญหาซึ่งเน้นเรื่องการพัฒนาความรู้และการฝึกอาชีพ การพัฒนาศักยภาพความคิดและจิตใจ โดยการพัฒนาให้มีอารยธรรมซึ่งมุ่งให้คนมีสวัสดิการชุมชนขั้นต่ำคือ การจัดสวัสดิการสังคมที่ครอบคลุมถึงการสงเคราะห์สังคม การประกันสังคมและบริการสังคมโดยภาครัฐ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การพัฒนาเอกชนและภาคชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการบริการสวัสดิการสังคมโดยการกำหนดยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคม การจัดทำนโยบายสวัสดิการสังคม รวมทั้งการมองสวัสดิการสังคมเชิงนโยบายทางสังคมอย่างเป็นองค์รวมโดยใช้คนเป็นศูนย์กลางจึงสามารถป้องกันปัญหาและพัฒนาได้ (อภิญา เวชชัย : 2546 : 47)

สำหรับการจัดสวัสดิการชุมชนโดยองค์กรชุมชนซึ่งมีการจัดสวัสดิการสังคมจากฐานทรัพยากรเป็นการจัดสวัสดิการเพื่อทุกคนเน้นการสร้าง ความมั่นคงทางด้านอาหาร การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรมได้แก่การเกื้อกูลและช่วยเหลือเครือญาติ การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ และการจัดการของศาสนสถาน การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนา ชุมชนรับเอารูปแบบจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างริเริ่มทำกันเองในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ได้รับการสนับสนุน การจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอก ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การจัดกลุ่มฅาปนกิจ การจัดกลุ่มออมทรัพย์และการจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพ เป็นต้น (อภิญา เวชชัย 2546 :143) นอกจากนั้นเมื่อสังเคราะห์สวัสดิการชุมชนพบว่า สวัสดิการชุมชนหมายถึง การสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของภาคประชาชนโดยมีหัวใจการจัดสวัสดิการชุมชนคือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่ง กันและกัน “ให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” สวัสดิการสังคมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติเคารพและการอยู่รวมกันกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่าและการมีส่วนร่วมทุกระดับ การจัดสวัสดิการที่อยู่บนพื้นฐานทางศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น นอกจากนั้นรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมีรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนมาจากองค์กรในชุมชน ชุมชนผลิต/ธุรกิจชุมชนจากพื้นฐานดั้งเดิมในการประกอบอาชีพ ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชนเมือง

การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ การจัดสวัสดิการผู้ยากลำบาก โดยเครือข่ายองค์กรชุมชน การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานที่จะพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง มีระบบ มีการจัดการที่ดีในทุกระดับ โดยให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเน้นให้ความสำคัญในบริบทของความยากจน ความมั่นคงของมนุษย์ พหุทางสังคมและชุมชน การมีส่วนร่วม สวัสดิการสังคมและชุมชน โดยมีแนวคิดพื้นฐานจาก การออมทรัพย์ การผลิต ความเชื่อ จิตวิญญาณ ความศรัทธา และมีเงื่อนไขความสำเร็จจากการนำ ความคิดใน 3 ส่วน ได้แก่ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน และส่วนที่อยู่ในชุมชนนอกจากนั้นการนำทางจิตวิญญาณของผู้นำที่มีความคิด อุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน จะสามารถที่ทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกันเป็นการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน ทุกคนจะต้องไปให้ถึงและมีการกิจกรรมที่เด่นชัด ปฏิบัติได้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกันนี้จะต้องมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อกัน สุดท้าย จะต้องมีการจรรยาร่วม อารมณ์ร่วม หรือความต้องการร่วมกัน (มาริสสา ภูเพชร: 2535,10)

ความสำเร็จของการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชน ในด้าน เด็ก เยาวชน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ นอกจากการมีปัจจัยความสำเร็จร่วมกันแล้ว ในแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดสวัสดิการสังคม ยังแตกต่างกันออกไป เช่น เด็ก ปัจจัยความสำเร็จของการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็นด้านการศึกษา เยาวชนความสำเร็จของการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็นด้านการประกอบอาชีพ คนพิการความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็น การฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกาย ผู้ด้อยโอกาสความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมควรเป็น การพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่อยู่อาศัยและเศรษฐกิจ การศึกษาปัจจัยความสำเร็จของสวัสดิการทางสังคมขององค์กรชุมชน ควรให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์ของชุมชนและบริบทของความเป็นไทยในเรื่องของวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ปราชญ์ชุมชน พหุทางสังคมและทรัพยากรของชุมชน ผนวกด้วยภาวะผู้นำ การมีจิตสาธารณะ ความเชื่อ ความศรัทธาในศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมที่ยึดเหนี่ยวชุมชนให้ดำรงอยู่ได้ (พรรณทิพย์ เพชรมาก : 2547,37)

แนวคิดสวัสดิการสังคม

คำว่า “สวัสดิการสังคม” คล้าย ๆ กับความหมายของคำว่า “ความมั่นคงทางสังคม” (social security) ต่างกันตรงที่ว่า ถ้าเป็นนโยบายจะเรียกว่า “นโยบายสวัสดิการสังคม” (social welfare policy) แต่ถ้าเป็นระบบและการจัดการกลับไปใช้คำว่า “ระบบความมั่นคงทางสังคม” (social security system) ซึ่ง Neuhaus ให้ความหมายระบบความมั่นคง

ทางสังคมว่า เป็นระบบที่ช่วยเหลือให้สมาชิกของประชาสังคมที่ไม่มีศักยภาพพอที่จะเลี้ยงชีพตนเองได้ ไม่ว่าจะเป็นชั่วคราวหรือตลอดชีวิต ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี ด้วยการพยุงฐานะ รายได้ พัฒนาศักยภาพ และสร้างโอกาสให้มีงานทำ

1. ความสำคัญของงานสวัสดิการสังคม

งานสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทุกคนในสังคมตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งตาย อาจกล่าวได้ว่าวัฏจักรชีวิต ของคนในสังคม แต่ละคนต้องได้รับบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น บริการด้านสุขภาพอนามัย บริการด้านการศึกษา บริการด้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น ซึ่งมักจะมีข้อคำถามว่าใครควรจะทำหน้าที่จัดระบบบริการสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนและใครควรจะได้รับบริการบ้าง ทำอย่างไรที่จะทำให้คนในสังคมได้รับการบริการสวัสดิการสังคมอย่างทั่วถึง การกระจายบริการหรือทรัพยากรให้กับประชาชนที่มีลักษณะปัญหาหลากหลาย แตกต่างกันได้ได้รับการบริการอย่างเป็นธรรม ประเด็นเหล่านี้ยังมีข้อโต้แย้งเป็นอย่างมากทั้งในด้านปรัชญา แนวคิดพัฒนาการของสังคมแต่ละสังคมและการประยุกต์ใช้ในลักษณะของนโยบาย แผนงานและกิจกรรมในอดีต การดูแลคุ้มครองสมาชิกของสังคมเป็นหน้าที่ของครอบครัว ครอบครัวจึงเป็นสถาบันแรกที่สำคัญต่อการสร้างระบบความมั่นคงทางสังคมให้ครอบครัว ซึ่งขึ้นอยู่กับระดับฐานะของครอบครัวนั้น ๆ ว่าเป็นอย่างไร แต่ถ้าครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้เครือข่าย เพื่อนบ้าน จะทำหน้าที่ให้การดูแล สงเคราะห์แบบชั่วคราว จากลักษณะเช่นนี้จึงทำให้รัฐต้องเข้ามามีบทบาทรับผิดชอบในการจัดบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อกลุ่มคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในลักษณะของการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรดูแลรับผิดชอบ ในทางปฏิบัติรัฐจะดูแลรับผิดชอบเฉพาะกลุ่มที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมที่มีปัญหาแต่เพียงอย่างเดียวไม่ได้เพราะหน้าที่ของรัฐที่สำคัญประการหนึ่งคือ การดูแลรับผิดชอบให้คนทุกคนในสังคมได้รับการสังคมหรือบริการสวัสดิการสังคมของรัฐ ฉะนั้นสิทธิของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมืองของรัฐ (Civil Right) ก็ควรจะได้รับการพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของรัฐ ในฐานะผู้ปกครองที่มีอำนาจซึ่งมีหน้าที่โดยชอบธรรมที่จะจัดสรรทรัพยากรให้กับประชาชน และรัฐสวัสดิการ (Welfare State) ก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลสำคัญต่องานสวัสดิการสังคม ข้อสังเกต คือ ในอดีตรัฐกับประชาชนได้สร้างพันธะสัญญาร่วมกันที่เรียกว่า “ สัญญาประชาคม ” อำนาจของรัฐจึงเป็นอำนาจหน้าที่ชอบธรรม ประกอบกับผู้นำรัฐที่ดี ต้องมีคุณธรรม ประชาชนส่วนใหญ่จึงมีความศรัทธา เชื่อถือต่ออำนาจรัฐว่าเป็นผู้ที่เหมาะสมต่อการจัดสวัสดิการสังคมได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐในรูปของกฎหมายและพระราชบัญญัติ สวัสดิการสังคมของแต่ละประเทศ (ธีระ ศรธรรมรักษ์:2538,28)

งานสวัสดิการสังคมจึงขึ้นอยู่กับระบบการเมืองการปกครอง ระบบเศรษฐกิจและระบบสังคม วัฒนธรรมด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดการสวัสดิการสังคมอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่แตกต่างกัน เช่น กลุ่มประเทศเสรีนิยมประชาธิปไตยเชื่อว่า ควรปล่อยให้กลไกตลาดทำหน้าที่จัดระบบสวัสดิการสังคม รัฐจะปล่อยให้ประชาชนรับผิดชอบดูแลสวัสดิการของตนเอง รัฐจะเข้ามาทำหน้าที่ดูแลจัดสวัสดิการเฉพาะกลุ่มประชาชนที่ไม่สามารถดูแลตนเองได้ โดยรัฐได้สร้างเครื่องมือทดสอบความจำเป็น (Means-Test) ขึ้นมา รัฐจะจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งมาให้กับหน่วยงานที่ได้รับผิดชอบเพื่อให้เกิดการกระจายบริการสวัสดิการสังคมให้กับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ขณะที่กลุ่มประเทศสังคมนิยมส่วนหนึ่งเชื่อว่ารัฐควรมีหน้าที่จัดสรรทรัพยากร บริการสวัสดิการสังคมให้กับประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรมชาติ รัฐในฐานะผู้ปกครองจะไม่ปล่อยให้บริการสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลบริการของรัฐในลักษณะนี้คำนึงถึงความเสมอภาคของคนทุกคนในสังคมที่พึงได้รับบริการจากรัฐจากความเชื่อดังกล่าวจึงส่งผลให้งานสวัสดิการสังคมของแต่ละประเทศแตกต่างกันไป

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “สวัสดิการสังคม” ไว้แตกต่างกันขึ้นอยู่กับการรับรู้ การให้คุณค่าและปรัชญาแนวคิดที่ต่างกัน ในที่นี้ผู้ศึกษาขอรวบรวมความหมายที่มีผู้ให้นิยามไว้ในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้ สวัสดิการสังคมเป็นระบบการให้ความช่วยเหลือโดยจัดสรรให้ในรูปของสิ่งของและบริการไปสู่บุคคลกลุ่มคนต่าง ๆ โดยผ่านสถาบันทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว โบสถ์ สหภาพแรงงานและรัฐ สวัสดิการสังคมต้องปกป้องคุ้มครองผู้ยากไร้เช่นเดียวกับเป็นการปกป้องสังคมจากผู้ยากไร้ด้วย สวัสดิการสังคมคือความคิดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นพันธะทางจริยธรรมทางสังคมที่จะช่วยเหลือผู้ยากไร้ ในลักษณะของกิจกรรมที่จัดระบบโดยผ่านนโยบายและแผนงานของรัฐเพื่อตอบสนองต่อแผนงานสังคมที่เห็นได้ เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของผู้ที่อยู่ในภาวะเสี่ยงในสังคม (ระพีพรรณ คำหอม.2547) จะเห็นว่าสวัสดิการสังคมเป็นเรื่องของทุกคนในสังคมเพราะคำว่า สวัสดิการ หรือสวัสดิภาพมีความหมายในแง่การอยู่ดีกินดี (Social Well-Being) ของทุกคนไม่เฉพาะผู้ยากไร้เท่านั้น คนทุกคนที่เกิดมาในโลกนี้ ตามปฏิญญาสากลขององค์การสหประชาชาติในเรื่องสิทธิมนุษยชน กำหนดว่า คนทุกคนจะต้องได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิที่ทุกคนจะต้องได้รับ และเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดการบริการต่าง ๆ ไว้ให้ และความการขั้นพื้นฐานเป็นสิ่งที่ทุกคนรู้ว่าหมายถึงอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคเป็นปัจจัยพื้นฐานที่รัฐจะต้องจัดหาที่อยู่อาศัยให้ประชาชน โดยจัดให้ประชาชนได้มีงานทำ เพื่อมีเงินสำหรับซื้อเสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค จัดให้มีสถาบันพยาบาลสำหรับประชาชน

เมื่อเจ็บป่วย ไม่ว่าประชาชนคนนั้นจะอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่หรือในชนบทที่ห่างไกล (วันทนี วาสิกะสิน และคณะ. 2541 :) ดังนั้นชีวิตของคนแต่ละคนจะต้องได้รับการสวัสดิการสังคม ตั้งแต่เมื่ออยู่ในครรภ์มารดาการได้รับสารอาหารที่มีประโยชน์การคลอดจากครรภ์มารดาอย่างปลอดภัย การได้รับวัคซีนตามวัย เมื่อเติบโตถึงวัยเรียนก็ได้รับการศึกษาจากรัฐ การได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์เมื่อจบก็มีงานทำ มีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคมเมืองมีครอบครัวก็สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ บทความดังกล่าว กล่าวถึงบริการสังคมพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้กับสมาชิกทุกคนในสังคม และควรมีโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเท่าเทียมกันซึ่งผลงานดังกล่าว สะท้อนสวัสดิการสังคมที่คนไทยพึงได้รับจากรัฐ (ญาณกร พิชญาสิน. 2546: 25)

จึงสรุปได้ว่า สวัสดิการสังคม หมายถึง การจัดบริการสังคมที่มุ่งช่วยเหลือประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้ในระดับมาตรฐาน รูปแบบการให้ความช่วยเหลือมีทั้งที่ให้เป็นเงิน สิ่งของ การดูแลหรือการให้บริการ โดยความช่วยเหลือหรือบริการ อาจเกี่ยวข้องกับด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่อยู่อาศัยการประกันรายได้ การจ้างงาน นันทนาการ และบริการสังคมอื่น ๆ

2. องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคม

องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมโดยทั่วไปมีการใช้ใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะกว้างและแคบดังนี้ องค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง ๆ แบ่งเป็น 8 ด้าน ได้แก่ (1) การศึกษา (Education) (2) สุขภาพอนามัย (Health) (3) ที่อยู่อาศัย (Housing) (4) การทำงานและการมีรายได้ (Employment and income maintenance) (5) ความมั่นคงทางสังคม (Social Security) (6) บริการทางสังคม (Social Services) (7) นันทนาการ (Recreation) และ (8) กระบวนการยุติธรรม (Justice) (อภิญา เวชชัย และศิริพร ยอดกมล ศาสตร์:2547,182)

องค์ประกอบของงานของสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ ๆ แบ่งตามพระราชบัญญัติ ความมั่นคงทางสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกาแบ่งเป็น 3 บริการ ได้แก่ (1) บริการประกันสังคม (Social insurance) (2) บริการสงเคราะห์ประชาชน บริการสงเคราะห์ (Public Assistance) และ (3) บริการสังคม (Social Services) (อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมลศาสตร์: 2547 : 184)

ดังนั้นองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะกว้าง 8 ด้านและองค์ประกอบของงานสวัสดิการสังคมในลักษณะแคบ 3 ด้านจึงขึ้นอยู่กับการนำไปใช้ของนักสังคมสงเคราะห์

หรือนักสวัสดิการสังคม สำหรับสังคมไทยนำมาใช้ใน 2 ลักษณะทั้งด้านกว้างและด้านแคบ แต่โดยทั่วไปแล้ว สังคมไทยมักจะรู้จักบริการลักษณะแคบมากกว่า โดยบริการประกันสังคม ถือเป็นบริการที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงทางสังคมให้กับลูกจ้าง ผู้ใช้แรงงานที่พัฒนา ขยายความครอบคลุมและสิทธิประโยชน์ทดแทนมากขึ้น ขณะที่บริการสงเคราะห์ประชาชน ยังคงเป็นบริการที่รัฐต้องจัดสรรงบประมาณการช่วยเหลือกับเด็กผู้เดือดร้อน ปัจจุบันรัฐพยายาม ใช้แนวความคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน องค์กรภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน เข้ามาร่วมรับผิดชอบในระบบสวัสดิการสังคมมากขึ้น

3. แนวทางการจัดสวัสดิการทางสังคม

มาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการทางสังคม พ.ศ. 2546 กำหนด ขอบเขต รูปแบบวิธีการ ในการจัดสวัสดิการทางสังคมขององค์การสวัสดิการทางสังคม ให้แก่ผู้รับบริการสวัสดิการสังคม ว่าให้คำนึงถึงเรื่องดังต่อไปนี้

1. สาขาต่าง ๆ ที่จะดำเนินการตามความจำเป็นและเหมาะสม เช่น การบริการ ทางสังคม การศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การฝึกอาชีพ การประกอบอาชีพ นันทนาการ และกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น

2. ลักษณะหรือรูปแบบและวิธีการในการดำเนินการ เช่นการส่งเสริม การพัฒนาการ สงเคราะห์ การคุ้มครอง การป้องกัน การแก้ไขและการบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น

ในการจัดสวัสดิการทางสังคมควรคหนึ่งให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนาและองค์กรอื่นที่มีส่วนร่วมด้วย

4. ขอบเขตของงานสวัสดิการสังคม

พ.ร.บ. ส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม พ.ศ. 2546 มาตรา 5 (1) ได้กำหนดขอบเขต ของงานสวัสดิการสังคมสอดคล้องกับแผนพัฒนาสังคมฯ ฉบับที่ 4 (คณะกรรมการส่งเสริม สวัสดิการสังคมแห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2549) ซึ่งกล่าวถึงงานสวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกับการ พัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคม ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การมีสุขภาพอนามัยที่ดี : ประชาชนพึงได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษา พยาบาล การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอย่างทั่วถึง เท่าเทียมกันเสมอภาค เป็นธรรมและสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคลและประชาชน

2. การมีการศึกษาที่ดี : ประชาชนพึงได้รับบริการที่ส่งเสริมและพัฒนาตนเองให้มี

ความรู้ ทักษะตลอดจนการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพตลอดไป

3. การมีที่อยู่อาศัย : การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตถภาพช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีในทำนองเดียวกัน ประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัยตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้มา

4. การมีงานทำ การมีรายได้และการมีสวัสดิการแรงงาน : ประชาชนมีงานทำทำให้มีรายได้อย่างน้อย เพียงพอต่อการดำรงชีวิต

5. การมีความมั่นคงทางรายได้ : ประชาชนทุกคนที่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ ได้รับการคุ้มครองในเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนเองครอบคลุมในรูปของการประกันสังคม

6. นันทนาการ : ประชาชนมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อการบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจอย่างมีคุณภาพ

7. การบริการสังคมทั่วไป : การให้บริการแก่ประชาชนโดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเปราะบางพิเศษเพื่อช่วยเสริมสร้างและการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

8. กระบวนการยุติธรรม : การที่ประชาชนได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย อย่างเสมอภาค และเป็นธรรมสามารถเข้าถึงบริการที่รัฐจัดให้ เช่น การมีทนายแก้ต่าง เป็นต้น

แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานที่จะพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง มีระบบ มีการจัดการที่ดีในทุกระดับ โดยให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเน้นให้ความสำคัญในบริบทของความยากจน ความมั่นคงของมนุษย์ ทูทางสังคมและชุมชน การมีส่วนร่วม สวัสดิการสังคม และชุมชน โดยมีแนวคิดพื้นฐานจาก การออมทรัพย์ การผลิต ความเชื่อ จิตวิญญาณ ความศรัทธา และมีเงื่อนไขความสำเร็จจากการนำ ความคิดใน 3 ส่วน ได้แก่ ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและส่วนที่อยู่ในชุมชนนอกจากนั้นการนำทางจิตวิญญาณของผู้นำที่มีความคิดอุดมการณ์และวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน จะสามารถทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกันเป็นการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน ทุกคนจะต้องไปให้ถึงและมีภารกิจรูปธรรมที่เด่นชัด ปฏิบัติได้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกันนี้จะต้องมีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อกัน สุดท้าย จะต้องมิปัจจัยร้อยรัด อารมณ์ร่วม หรือความต้องการร่วมกัน ดังนั้นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนาสังคม

ชุมชน ควรให้ความสำคัญกับเอกลักษณ์และบริบทวิถีชุมชน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ปราชญ์
ทุนทางสังคมและทรัพยากร มาหลอมรวมด้วยภาวะการนำ การมีจิตสาธารณะ ความเชื่อ
ความศรัทธา เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง กล่าวคือ เดินไปด้วยกัน อย่างมั่นคงในการเผชิญปัญหา
เพื่อเปลี่ยนผ่านไปสู่จุดหมายปลายทางของความอยู่ดี มีสุข

1. แนวคิดสวัสดิการขององค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนของกรมมหชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง
ของมนุษย์ ได้เสนอรูปแบบสวัสดิการสังคมชุมชนในหนังสือสวัสดิการชุมชนแก่น้อย่างยั่งยืน
(พรณทิพย์ เพชรมาก : 2547 8) สวัสดิการชุมชน คือ การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นใจ
ของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนดีขึ้น อาจอยู่ในรูป
สิ่งของ เงินทอง น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย
ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน ที่สำคัญ คือ ก่อให้เกิดรายได้ ลดรายจ่าย เกิดความสัมพันธ์
มิตรไมตรีที่ดีขึ้นของคนในชุมชน รู้สึกมั่นคงภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีความสุข

จากลักษณะรูปแบบการจัดสวัสดิการโดยชุมชนที่เกิดขึ้นโดยฐานต่าง ๆ นั้น และจากการ
จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้นำชาวบ้านที่ทำเรื่องสวัสดิการ สามารถสรุปเป็น หลักการ
สำคัญในการจัดสวัสดิการชุมชน ได้ดังนี้ (1) ทำจากสิ่งที่เป็นจริง ไม่ใช่ลอกเขามาทั้งชุด สวัสดิการ
ชุมชนต้องสอดคล้องกับวิถีของแต่ละพื้นที่ซึ่งต่างทำโดยลอกเลียนแบบกันไม่ได้ เช่น เห็นชุมชนอื่น
ให้สวัสดิการผู้สูงอายุเดือนละ 300 บาท ก็ให้บ้าง อาจไปไม่รอดเพราะเงินไม่พอ ต้องดูว่าคนที่
นี้คิดอย่างไร กลุ่มเรามีเงินอยู่เท่าไร เริ่มจากจุดนั้น ควรรู้ก่อนว่าตอนนี้บ้านเราเป็นอย่างไร
มีรากเหง้า มีกลไกอย่างไร แล้วจึงกำหนดอนาคตต่อไปว่าบ้านเราจะเป็นอย่างไร ด้วยภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของเราเอง เพื่อประโยชน์แก่ผู้ด้อยโอกาส (2) เริ่มจากเล็กไปใหญ่ ทำแบบค่อยเป็น
ค่อยไป เหมือนต้นไม้ที่แตกทีละ 2 ใบ ต่อไปก็เติบโตเป็นพุ่มใหญ่ หากคิดจะจัดสวัสดิการ
แบบรวดเร็วเกินไป โดยที่คนไม่พร้อม ไม่มีส่วนร่วมไม่รู้สึกเป็นเจ้าของ ก็จะเหมือนการใส่ปุ๋ย
มากเกินไป ต้นไม้อาจจะตายได้เพราะเกินกำลัง ไม่เกิด สวัสดิการที่เป็นของคนในชุมชน
(3) เงินเป็นเพียงเครื่องมือไม่ใช่เป้าหมาย ใช้เงินสร้างเงื่อนไข ทำให้คนอยากทำงานอยากทำดี
เช่น ใครทำงานเพิ่ม จ่ายเงินสมทบให้ใครบริหารเงินให้งอกเงยขึ้นมากจะจ่ายสมทบให้สิ่งสำคัญ
คือ การให้ความคิด ทำให้คนคิดพึ่งตนเอง ทำความดี ทำงานสร้างเม็ดเงิน หากมีเงินสนับสนุน
ควรให้ตามความจำเป็นและพอดี ไม่ใช่ใช้เงินเป็นเป้าหมายหรือหาเงินมาแจกจ่าย (4) ระบบ
สวัสดิการที่ดีต้องช่วยเหลือแบบไม่ก่อให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน ควรให้ทุกคนได้ แต่มุ่งเน้น
ความยากจนและด้อยโอกาส ทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดยตกลงกติกาและใช้ร่วมกัน

(5) เป็นองค์กรรวมทั้งทุกอย่างเชื่อมโยงเข้าหากัน กิจกรรมทุกอย่างสามารถก่อให้เกิด สวัสดิการได้ทุกอย่างตั้งแต่เกิดจนตายกับคนทุกเพศทุกวัย การสร้างสวัสดิการจะเริ่มจากเรื่องใดก็ได้ (6) ต้องเป็นผู้ให้และผู้รับ คนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับเสมอ (ไม่ใช่ฝ่ายหนึ่งหามาให้ อีกฝ่ายหนึ่งรอรับ) จึงเป็นความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน และมีศักดิ์ศรี เช่น จัดเงื่อนไขที่ทุกคนมีส่วนร่วมจ่ายสมทบ กันเงินบางส่วนเดิมเข้ากองทุน นำดอกผลกองทุนบางส่วนขยายกิจกรรมต่อจึงทำให้ทุกคนในกลุ่ม/ชุมชนสามารถเป็นเจ้าของทุนและได้รับสวัสดิการไปในเวลาเดียวกัน (7) ต้องทำด้วยความรักและอดทน โดยจะต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นว่าชาวบ้าน สามารถสร้างสวัสดิการของตนเองได้ รักที่จะทำงานเพื่อชุมชน เพื่อส่วนรวม อดทนต่อความคิดความเห็นที่ไม่ตรงกัน ยอมรับการคิดค้นดำเนินโดยถือว่าเป็นครู เป็นบทเรียนที่จะก่อให้เกิดการปรับปรุงพัฒนา ทำให้เขาฉลาดขึ้น ทำงานได้ดีขึ้น

ทิศทางของขบวนการสวัสดิการชุมชน (การสัมมนาสวัสดิการชุมชนแก่น้อยอย่างยั่งยืน, 2547 : 52) เป็นดังต่อไปนี้ (1) การเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการแบบรัฐสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน เป็นแนวทางที่เสนอให้รัฐสมทบงบประมาณให้กับกองทุนสวัสดิการชุมชนในอัตรา 1 : 1 ในปีแรก และเป็นสัดส่วนที่ลดลงในปีต่อมาจนครบ 100 % ในช่วงเวลา 10 ปี และให้หลังจากนี้ให้สมทบปีละ 10 % ของกองทุนสวัสดิการ โดยชุมชนจัดดูแลสวัสดิการทุกอย่างยกเว้น เรื่องไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนน ข้อเสนอให้มีการริเริ่มพูดคุยกัน โดยครูชบ ยอดแก้ว แกนนำสำคัญของสถาบันพัฒนาองค์กรการเงินและ สวัสดิการสังคมแห่งชาติ (พอสช.) ซึ่งขณะนั้น พอสช. มีตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์จากจังหวัดต่าง ๆ ร่วมเป็นผู้ประสานและปฏิบัติงานขยายความคิดในการจัดสวัสดิการแบบรัฐสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนควบคู่กับการเข้าไปช่วยให้เกิดการเชื่อมโยงกลุ่มออมทรัพย์ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายในการพึ่งตนเอง พึ่งพาซึ่งกันและกันของขบวนการองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชน (2) การเผยแพร่แนวคิดรูปธรรมการจัดสวัสดิการชุมชนโดยฐานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไปสู่ กลุ่ม/ชุมชนต่าง ๆ ให้สามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนของตนเอง โดยมีการถอดบทเรียนกรณีตัวอย่างรูปธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม ฐานการผลิต/ธุรกิจชุมชน ออกมาเป็นองค์ความรู้จัดทำเป็นสื่อชุมชนที่สามารถเข้าใจได้ง่าย ใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น สื่อของรัฐ วิทยุชุมชน ฯลฯ ในการเผยแพร่แนวคิดแนวทางสวัสดิการของชุมชน ซึ่งเน้นเรื่องความอยู่ดีมีสุขของคนในชุมชน ประชาชนเป็นคนจัดการเอง มุ่งสร้างสวัสดิภาพให้ชีวิต ในแบบชุมชนสวัสดิการ (3) การเชื่อมโยงเครือข่ายด้านสวัสดิการชุมชน จัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การหนุนเสริม การพัฒนาระบบการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการ (4) สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดสรรงบประมาณสนับสนุนการพัฒนา

สวัสดิการชุมชน การกระจายงานด้านสวัสดิการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่กระจายจากส่วนกลางให้องค์กรชุมชน/กลุ่มต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่จัดสวัสดิการอยู่แล้วเป็นผู้ดำเนินการ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มผู้สูงอายุ ฯลฯ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณตามแผนงานสวัสดิการของชุมชนและติดตามการดำเนินงาน หรือสนับสนุนให้เกิดกองทุนพัฒนาท้องถิ่น/กองทุนสวัสดิการระดับท้องถิ่น ที่สามารถให้งบประมาณสนับสนุนกองทุนสวัสดิการของแต่ละชุมชน ถือเป็นกองทุนที่สมทบร่วมกัน และ (5) การกระจายงานด้านสวัสดิการสังคมของหน่วยงานส่วนกลางไปสู่ชุมชน เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ไปให้ชุมชนที่มีพื้นฐานการจัดสวัสดิการชุมชนมาแล้วเป็นผู้ดำเนินการ โดยรัฐสนับสนุน/สมทบงบประมาณร่วมกัน เช่น การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ การดูแลผู้ติดเชื้อเอดส์ การดูแลเด็กของชุมชน ฯลฯ

2. ฐานคิดสวัสดิการชุมชนและแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
ไว้ดังนี้ (สรุปผลการสัมมนาสวัสดิการชุมชนแก่น้อย่างยั่งยืน)

ฐานสวัสดิการชุมชน คือการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงใจของคนในชุมชน ซึ่งหมายรวมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่จะทำให้คนในชุมชนดีขึ้น ทั้งในรูปของสิ่งของ เงินทุน น้ำใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย

หัวใจของการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้อย่างมีคุณค่ารับอย่างมีศักดิ์ศรี การจัดสวัสดิการตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพ และอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อย่างเห็นคุณค่า อยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในทุกระดับ

ผลของการจัดสวัสดิการชุมชน คือการเกิดความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุขทั้งกายและทางจิตใจ

อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2547: 142-149 อ้างถึงใน การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย : กลุ่มเกษตรกร ของ ประภาส ปันตบแต่ง, สุภา ยะเมือง และบัญชา แก้วสอง) รูปแบบการจัดสวัสดิการ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ฐาน ได้แก่ ฐานทรัพยากร ฐานวัฒนธรรม และฐานงานพัฒนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (อภิญา เวชชัยและศิริพร ยอดกมล-ศาสตร์ : 2547 : 143)

ตารางที่ 1 กรอบคิดสวัสดิการชุมชนและแนวทางการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน

กรอบคิดสวัสดิการชุมชน	แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
1. การจัดสวัสดิการจากฐานทรัพยากร การจัดการความมั่นคงจากฐานทรัพยากร เป็นการ จัดสวัสดิการเพื่อทุกคนเน้นสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร สำหรับบางคนบางพื้นที่ก็อาจใช้เป็นแหล่งหารายได้และวัตถุดิบพร้อมกัน การจัดสวัสดิการที่สำคัญสำหรับฐานนี้คือ การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ แหล่งน้ำ ทรัพยากรทางทะเล รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น)	(1) การใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ มีทั้งการอาศัยป่าเพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านอาหาร เช่น หาเห็ด หาปลา หาหน่อไม้ หาพืชผัก เพื่อการบริโภค เป็นต้น (2) การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ มีความสำคัญในด้านการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและการหารายได้ของชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าการใช้ประโยชน์จากป่าสาธารณะ เพราะแหล่งน้ำมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชีวิตประจำวัน (3) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเล เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสวัสดิการความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ของชุมชนประมงความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางทะเลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอดของชุมชนประมงพื้นบ้านมากที่สุด (4) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรส่วนบุคคล (ของผู้อื่น) ถือเป็นอีกปัจจัยหนึ่งของการสร้างสวัสดิการความมั่นคงด้านอาหาร การใช้ทรัพยากรแบบนี้ตั้งอยู่บนแนวคิดของสังคมรวมหมู่ เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนในชุมชน ซึ่งยังมีเห็นอยู่ในสังคมไทย

ฐานคิดสวัสดิการชุมชน	แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
2. การจัดสวัสดิการจากฐานวัฒนธรรม ได้แก่ การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ และการจัดการของศาสนสถาน	(1) การเกื้อกูลของครอบครัวและกลุ่มเครือญาติ เป็นสวัสดิการพื้นฐานที่มีอยู่ในทุกครอบครัวและชุมชน (2) การเกื้อกูลของระบบอุปถัมภ์ มีอยู่ทุกหนแห่งในสังคมไทยเพราะระบบอุปถัมภ์เป็นรากเหง้าหนึ่งของสังคมไทย แม้ว่าในด้านหนึ่งระบบอุปถัมภ์จะนำมาซึ่งการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหง ทำให้ผู้เสียเปรียบต้องด้อยสิทธิ ด้อยโอกาส ไร้ค่าไร้ศักดิ์ศรี แต่ในอีกด้านหนึ่งระบบอุปถัมภ์ก็เป็นส่วนสำคัญที่เกื้อกูลให้สังคมไทยอยู่ร่วมกันได้ ทั้งในการสร้างความมั่นคงทางอาหาร (3) การจัดการของศาสนสถาน ถือเป็นแหล่งจัดสวัสดิการที่สำคัญของชุมชนมาตั้งแต่อดีต ตัวอย่างเช่น ในชุมชนชาวพุทธ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนจะใช้วัดเป็นที่บวชเรียนของลูกหลาน บางรายบวชเพื่อจะได้มีอาหารมาจุนเจือครอบครัว ในชุมชนชาวมุสลิมมีการบริจาคเงินซากัต เป็นระบบการช่วยเหลือคนตามหลักการของศาสนาอิสลามซึ่งถือว่าชาวมุสลิมผู้มีรายได้ทุกคนมีหน้าที่ต้องสงเคราะห์ให้กับผู้ด้อยโอกาส โดยจ่ายเงินร้อยละ 2.5 ของรายได้ต่อปี ส่วนผู้ที่ได้รับซากัตมี 8 ประเภท ตัวอย่างเช่น ผู้ที่ไม่มีทรัพย์สินและเครื่องมือในการดำรงชีพ ผู้ที่ไม่มีเครื่องมือในการดำรงชีพเพียงพอกับความต้องการมาตรฐาน ผู้ที่ต้องการปลดปล่อยตนเองออกจากความเป็นทาส ผู้ที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือด้านการศึกษาต่อ ผู้ที่มีหนี้สิน ผู้ที่เผชิญปัญหาระหว่างเดินทาง เป็นต้น

ฐานคิดสวัสดิการชุมชน	แนวทางการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน
3. การจัดสวัสดิการจากฐานงานพัฒนา เป็นส่วนที่ชุมชนรับเอารูปแบบมาจากภายนอกเข้าไปดำเนินการในชุมชน กิจกรรมบางอย่างก็ริเริ่มและทำกันเองในชุมชน แต่บางกิจกรรมก็ได้รับการสนับสนุนการจัดตั้งเบื้องต้นจากองค์กรภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน กิจกรรมที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปคือ การจัดกลุ่มฅาปนกิจ การจัดกลุ่มออมทรัพย์ การจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพและการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน	(1) การจัดกลุ่มฅาปนกิจ มีให้เห็นแทบทุกชุมชน ส่วนหนึ่งเริ่มต้นและดำเนินการโดยชาวบ้านเอง บางส่วนได้รับเงินสนับสนุนการริเริ่มจากหน่วยงานภาครัฐ (2) การจัดกลุ่มออมทรัพย์ มีลักษณะเช่นเดียวกับการจัดกลุ่มฅาปนกิจ คือมีทั้งที่ริเริ่มโดยชุมชนเอง และร่วมริเริ่มกับกลุ่มองค์กรภายนอกส่วนใหญ่พยายามจัดการในรูปแบบของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารชุมชน (3) การจัดกลุ่มกองทุนพัฒนาอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นกองทุนที่ต่อยอดมาจากการจัดกลุ่มออมทรัพย์ (4) การพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยฐานการผลิตและการค้าค่อนข้างมาก ส่วนใหญ่ชาวบ้านยังเน้นรูปแบบของการแยกกันผลิตแล้วมารวมกันขาย บางชุมชนมีการประกันราคาซื้อขายในหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นสวัสดิการด้านรายได้ อย่างหนึ่งในชุมชน

บทสรุป

การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชากรของประเทศ ทำให้เกิดแนวคิดการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ภายใต้บริบทของการพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งมุ่งสู่สังคมที่เข้มแข็งและมีดุลยภาพ การจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชนเป็นแนวคิดหนึ่งที่เน้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมที่จะวางรากฐานที่จะพัฒนาสังคมและชุมชนให้เข้มแข็ง มีระบบ มีการจัดการที่ดีในทุกระดับ โดยให้ชุมชนและประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเน้นให้ความสำคัญในบริบทของ ความยากจน ความมั่นคงของมนุษย์ทุนทางสังคมและชุมชน การมีส่วนร่วม สวัสดิการสังคมและชุมชน ซึ่งการบริหารและการจัดการ จะต้องประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของสมาชิก กลุ่มและองค์การจะต้องเป็นที่ยอมรับของคนทุกวงการ และศักยภาพความพร้อมของกลุ่ม และองค์กรในขณะนั้น

ซึ่งมีเงื่อนไขของความสำเร็จ คือการมีผู้นำที่มีความคิด อุดมการณ์ และวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน สามารถ ทำให้ทุกคนเห็นประโยชน์ร่วมกัน มีการกำหนดเป้าหมายที่แน่นอน เป็นเป้าหมายที่ทุกคนจะต้องไป ให้ถึงและมีการกิจกรรมที่เด่นชัด ปฏิบัติได้เพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนด พร้อมกันนี้จะต้อง มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจต่อกัน

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาสังคมสงเคราะห์และสวัสดิการสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2545 – 2549). ม.ป.ท, 2545.

ญาณกร พิชญานิน . สวัสดิการชุมชน : หนทางสู่ความมั่นคงของมนุษย์. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2546.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ . บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐและคณะ . สวัสดิการโดยภาคชุมชน (2) กลุ่มผลิตภัณฑ์. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

ธีระ ศรธรรมรักษ์ . รายงานการวิจัย เรื่องอนาคตของประเทศไทยกับการออกกฎหมายสวัสดิการสังคม . สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2538.

พรณทิพย์ เพชรมาก . สวัสดิการชุมชน แก้น้อยอย่างยั่งยืน. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2547.

มาริสสา ภูเพชร . สวัสดิการสังคม : แนวคิดและทฤษฎี. วารสารสังคมสงเคราะห์ 7 (มกราคม – ธันวาคม 2535).กรุงเทพมหานคร, 2535.

ระพีพรรณ คำหอม . การประเมินโครงการบริการสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในประเทศไทย. นนทบุรี สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2542.

ระพีพรรณ คำหอม และคณะ. รายงานวิจัยเรื่อง “โครงการประเมินผลการจ่ายเงินสงเคราะห์เพื่อการยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ.” เสนอต่อ สำนักส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสคนพิการและผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ: บริษัทบางกอกบลิ๊ก จำกัด. 2547.

ระพีพรรณ คำหอม . **พื้นที่ทางสังคมของประชาชนกับการจัดสวัสดิการชุมชน**. วารสาร สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ฉบับที่ 1 ปีที่ 12 คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547.

วันทนี วาสิกะสิน, สุรางรัตน์ วศินารมณ และกิตติพัฒน์ นนทปัทมดูล. **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

วันทนี วาสิกะสิน และคณะ . **ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์**. พิมพ์ครั้งที่ 4 . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549)**. กรุงเทพมหานคร, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)**. กรุงเทพมหานคร, 2555.

อภิญา เวชชัย และกิตติพัฒน์ นนทปัทมดูลย์. **การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส : กลุ่มคนจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.

อภิญา เวชชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์ . **สวัสดิการสังคม ฉบับชาวบ้าน**. ศูนย์การศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.